

Ταῦτα ἐν γένει περὶ τῶν σχολείων γεγραφώς, ἐπλήρωσα τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀοιδίου Χαρησίου Μεγδάνου, ταῦτα εἰπόντος τὰ ῥήματα. «Εὐχομαι δὲ ἵνα καὶ οἱ μετ' ἐμὲ ἀκολουθῶσι τὸ αὐτὸ ἐφεξῆς καὶ καταγράψωσι τὴν συνέχειαν τῶν κατὰ καιροῦς ἐπομένων εἰς μνήμην παντοτεινὴν καὶ συντήρησιν τῆς ἀρχαιολογικῆς συνεχείας τοῦ σχολείου τῆς πατρίδος» (σ. 87). Ταῦτά καὶ γὰρ τοῖς μεταγενεστέροις εὐχόμενος, ὑπομνήσκω τοῖς φίλοις Κοζανίταις, φιλομουσίαν καὶ μέριμναν περὶ τῶν σχολείων διαρκῆ, ἵνα πληθυνθῇ ἡ παιδεία· διότι ἀληθῶς κατὰ Σολομῶντα· οὐκ ἔστιν ἀντάλλαγμα οὐδὲν πεπαιδευμένης ψυχῆς.»

Μελέτιος.

Ὁ ἐπίσκοπος οὗτος ἦν Θεσσαλονικεὺς, Κασταρίκιος ἐπικαλούμενος. Ἱεροδιάκονος ἔτι ὢν καὶ λογομαχῆσας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀπῆλθεν εἰς Ῥώμην, ὅπου τὸ δυτικὸν ἡσπάσατο δόγμα, καὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ πρωτόπαπα ἔτυχε καὶ δακτυλίδιον χρυσοῦν παρὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τοῦ πάπα ἔλαβε. Μικρὸν δ' αὐτόθι διατρίψας καὶ μετανοήσας, ἀπέπτυσε τὰ τῶν Ἑσπερίων δόγματα, ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ αὐθις ἐρρίφθη ἐν ταῖς ἀγκάλαις τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας, ἥτις ὑπὸ ἐπεικίης ἐδέξατο τὸ πλανηθὲν τοῦτο τέκνον. Εἴτα ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἐχειροτόνησε καὶ ἐπεμψεν ἐπίσκοπον τῆς ἐπαρχίας Σερβίων ὅπου καὶ ἐγκατέστη. Μεταβαίνων δὲ εἰς Κοζάνην, ἐτιμᾶτο αὐτόθι ἰδιζόντως παρὰ τῶν κατοίκων· τῇ προτροπῇ δὲ ἄλλων τε προκρίτων καὶ τοῦ σχολάρχου Σωτηρίου Οἰκονόμου, τὸ πατριαρχεῖον ὠνόμασε τὸν ἐπίσκοπον «Σερβίων καὶ Κοζάνης» καὶ ἔδραν ταύτην. Εὐχαριστηθεὶς ὁ Μελέτιος, ἀπεφάσισεν ἵνα διαρκῶς αὐτόθι μένη, ὅπου οἱ κάτοικοι πάντες χριστιανοί, ἐνῶ ἐν Σερβίσις ὀλίγοι, οἱ δὲ πολλοὶ Τοῦρκοι. Πρὸς τοῦτο δὲ ἠγόρασεν οἰκόπεδον ἀντὶ 500 γροσίων, ὅπου διὰ συνεισφορᾶς τῶν κατοίκων ἐκτίσθη τὸ μέχρι τοῦδε ὑπάρχον ἐπισκοπεῖον. Ἰδοὺ δὲ τί ἀναφέρει ἐν τῷ ἐπισκοπικῷ κώδικι ἀπὸ τοῦ 1765. «Μεταξὺ τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων ἀξιεπείνων πραγμάτων, μετὰ τῶν ὁποίων ὡς ἀνὰ τόσους πολυτίμους λίθους κοσμεῖται καὶ ὠραίζεται (οὐχὶ καὶ δίχα πολλοῦ καὶ πρὸς θεὸν μισθοῦ) μία εὐγενὴς καὶ περιβόητος πολιτεία, εἶναι τὸ νὰ ἀπολαμβάνη εἰς αὐτὴν καὶ ἡ ἀρχιερατικὴ αὐτῆς κεφαλὴ μίαν ἡσυχον καὶ ἀτάραχον κατοικίαν.» Λέγει δὲ ἡσυχον, διότι πρότερον κατῴκει ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου, ὅπου νῦν τὸ ἑλληνικὸν σχολεῖον.

Μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ ἐπισκοπεῖου, κατῴκησεν αὐτὸς πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς Κοζάνης. Ἦν δὲ λίαν

πεπαιδευμένος καὶ ἐπιστήμων, διδαχθεὶς ἐν Ῥώμῃ καὶ Νεαπόλει καὶ ἔχων πλουσίαν βιβλιοθήκην, ἣν ἐδωρήσατο πρῶτος τῇ σχολῇ, φιλόμουσος ὢν καὶ προτρονὼν τοὺς κατοίκους εἰς τὴν παιδείαν καὶ παγίωσιν τῆς θρησκείας. Οὗτος ἔκτισε καὶ τὸν ἐν τῷ ἐπισκοπεῖῳ ναῖσκον τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης, καὶ τὴν ἐν τῷ προαυλίῳ κρήνην Καλλιῤῥόην, φέρουσαν ἐπιγράμμα ἡρωελεγεῖον τοῦ διδασκάλου Βαρκούση. Τὸ παρὰ τοῦ πάπα δὲ δακτυλίδιον καὶ ζῶν καὶ ἐν τῷ τάφῳ ἔφερεν. Ἐδίδωκε δὲ ὁ ἀνὴρ βίον ἀμεμπτον, τιμώμενος διὰ τε παιδείαν καὶ ἀρετὴν. Ἐπειδὴ δὲ ἀπεσκίρτησε πρὸς τοὺς Ἑσπερίους, ὁ πατριάρχης Σαμουὴλ ἐξέδωκε συγχωρητήριον, ἐν ᾧ καὶ ταῦτα· «Ἐχομεν συγκεχωρημένον καὶ τὸν παρακείμενον δούλον τοῦ Θεοῦ Μελέτιον ἀρχιερέα εἰς ὅσα καὶ αὐτὸς, ὡς ἀνθρώπος, καὶ σὰρκα φορῶν καὶ τὴν πολυαμάρτητον τοῦτον κόσμον οἰκῶν, ἡμαρτε καὶ εἰς Θεὸν ἐπλημμέλησε λόγῳ ἔργῳ. . . .» Θανὼν δ' ἐν Κοζάνῃ, ἐτάφη ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ καθολικοῦ ναοῦ· ἐπὶ δὲ τοῦ τάφου, ὃν ἐποίησε ζῶν ἔτι τὸ ἕκτον ἔτος τῆς ἀρχιερατείας, ὁ Βαρκούσης ἔγραψε τὰ ἐξῆς ἐπιγράμματα·

*Ὁ τύμβος οὐχὶ τύμβος, οὐδ' ἐνδον Νέκυς·
Τύμβος θ' ὁ Τύμβος, ζῶντα τε κρύπτει Νέκυν·
Εἰ νεκρὸς σὺ ζῶν, ζῶν δὲ ὅς, πῶς αὖ Νέκυς;
Θνήσκει σοφῶς ζῶν, καὶ θανὼν ζῇ Κυρίῳ.*

Ἔτερον

*Μοῦνον ὦν ἴδμεν Νεκύων ἀτυμβον
Μωϋσοῦν κρύψαν Σοφίῃ, Θέμις τε.
Ταῖς γὰρ ἂν λαὸς, Θεὸν ὡς λάτρευε,
νήπια ρέζων.*

*Μοῦνον ὦν ἴδμεν λογάδα φέριστον
Ἐμπαλιν δ' ἂν, Μελλέτιον κάλυψε.
Ζῶντα περ τύμβῳ Μελέτη Μόροιο
πάνσοφος ὄντως.*

(Ἔπεται τὸ τέλος.)

Ο ΠΑΛΜΕΡΣΤΟΝ ΠΕΡΙ ΕΛΛΑΔΟΣ (*)

πρὸς τὸν ἀδελφόν του

W. TEMPLE.

19 Ὀκτωβρ. 1827.—σελ. 201.—Εἰς Βερολίνον.

Δὲν ἡμπορῶ νὰ πιστεύσω ὅτι οἱ Τοῦρκοι θὰ ἐπιμείνωσιν ὅταν πεισθῶσιν ὅτι αἱ τρεῖς σύμμαχοι δυνάμεις δὲν ἀστειεύονται. Ἡ δὲ Αὐστρία φρονῶ ὅτι καὶ εἰς ταύτην τὴν περίστασιν παίζει τὴν συνήθη

*) Ἐκ τοῦ ἐν Λονδίνῳ ἐκδοθέντος τὸ 1870 συγγράμματος τοῦ ἐπιγραφομένου, *The life of Henry John Temple, viscount Palmerston, with selections his diaries and correspondence, by the Right hon. Sir Henry Lytton Bulwer.*

διπλοπροσωπίαν της, ἐξ ἑνὸς μὲν διαβεβαίουσα ἡμᾶς ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ μᾶς βοηθήσῃ, καὶ ὅτι ὁ μόνος λόγος διὰ τὸν ὁποῖον δὲν συμμετέχει τῆς συνθήκης εἶναι ἡ ἀφηρημένη ἀρχή, ἥτις τῇ ἀπαγορεύει τὴν ἀναγνώρισιν τοιαύτης καταστάσεως πραγμάτων, τῆς διαρκoῦς δηλαδὴ ἀντιστάσεως ὑπηκόων κατὰ τοῦ κυριάρχου των· ἐξ ἄλλου δὲ προτρέπει ταῦτοχρόνως τὴν Πύλην νὰ μὴ ἐνδώσῃ, διαβεβαίουσα αὐτὴν ὅτι οἱ σύμμαχοι θὰ διαιρεθῶσι καὶ θ' ἀπολήξῃ εἰς μηδὲν ἡ συμμαχία. Ὁ Μετερνίχος μάλιστα εἶχε τὴν ἀναισχυντίαν νὰ προτείνῃ ἐμμέσως εἰς τοὺς συμμάχους διὰ τῆς γαλλικῆς κυβερνήσεως, ὅπως ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία μεσολαβήσωσι μεταξὺ τῆς Τουρκίας καὶ τῶν συμμάχων, λέγων ὅτι ἡ συνθήκη ἀπεδείχθη ἤδη πασιδῆλως ἀτελεσφόρητος καὶ μὴ πραγματοποιήσιμος, (ἡ συνθήκη τῆς 6 Ἰουλίου 1827)· ὁ Damas τῷ ἀπεκρίθη ὡς ἔπρεπεν, εἰπὼν ὅτι αἱ τρεῖς δυνάμεις ἐφρόνουν ἐν πάσῃ ταπεινότητι ὅτι ἔχουσι τὴν δύναμιν νὰ ἐκτελέσωσι τοὺς σκοποὺς των, καὶ ὅτι ἡ συνθήκη, ἀντὶ νὰ καταντήσῃ ἄγραφος χάρτης, ἤρχισεν ἤδη νὰ ἐκτελεῖται, ὅτι δὲν μᾶς χρειάζεται ἡ σύμπραξις, ἐν εἴδει μεσολαβήσεως, τῶν ὑποχρεωτικῶν φίλων μας ἐν Βιέννῃ καὶ Βερολίνῳ, ἀλλ' ὅτι ἂν αὗτοι ἐπιθυμοῦσι νὰ συμμετάσχωσι τῆς συνθήκης, ἡμποροῦν εἰσέτι νὰ γίνωσι ππραδεκτοί, καὶ ὅτι ἡ τοιαύτη σύμπραξις θὰ ἦτο εὐπρόσδεκτος. Ὁ Μετερνίχος ὁμῶς βαθμηδὸν θὰ συνδεθῇ κάπως περισσότερον μὲ τὴν Ἀγγλίαν. Μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Κάνιγκος ὑπῆρχε προσωπικὴ ἀντιπάθεια, ἥτις ἐπηρέασε τὴν πολιτικὴν καὶ τῶν δύο ἴσως. Ἀλλ' ὁ Μετερνίχος πρέπει νὰ εἶναι βλάξ διὰ νὰ μὴ βλέπῃ ὅτι ἡ Ρωσσία εἶναι τὸ συννεφῶδες σημεῖον τοῦ ὀρίζοντός του, ὅτι ἡ κακὴ του βροχὴ ἐκείθεν προέρχεται, καὶ ὅτι πρέπει πρὸς δυσμὰς νὰ ζητήσῃ σκέπην.

Τῷ αὐτῷ, 27 96ρίου 1827 (σελ. 204)

εἰς Βερολίνον

Κατὰ τὰς τελευταίας εἰδήσεις ἡμῶν ἀπὸ Κ/λιν, ἀπὸ τῆς 8 τούτου οἱ Τούρκοι ἐφαίνοντο ἐκπεπληγμένοι ὅσον καὶ συγκεχυμένοι ἐκ τῆς καταστροφῆς τοῦ Ναυαρίνου. Κατ' ἐμὴν κρίσιν τὸ συμβῆν τοῦτο θὰ ἐξομαλύνῃ ἀντὶ ν' αὐξήσῃ τὰς δυσκολίας. Θὰ τὸ ἐκτιμήσωσιν οἱ Τούρκοι ὡς ἀπόδειξιν δυνάμεως καὶ ἐνδειξιν ἀποφασιστικότητος. Τοῖς ἀφαιρεῖται δὲ οὕτω πᾶσα πιθανότης τῆς διατηρήσεως τοῦ στρατοῦ των ἐν Πελοποννήσῳ· διότι ὁ διὰ ξηρὰς δρόμος εἶναι πολὺ μακρὸς καὶ δύσκολος πρὸς διατήρησίν του· τὸ μόνον ζήτημα εἶναι πόσος καιρὸς χρειάζεται ὅπως οἱ Ἕλληνες, καὶ αἱ ἐπιδημίαι, καὶ ὁ κάμπος ἐξαφανίσωσι τὰς σημερινὰς δυνάμεις τῶν Τούρκων ἐν Ἑλλάδι, καὶ εἶναι πιθανὸν νὰ διαιρεθῇ ἡ συμμαχία πρὸ τοῦ συμβῆ ἡ τοιαύτη ἐξαφάνισις των· ἐξ ἄλλου μέ-

ρους θὰ σκέπτονται ὅτι ἂν τὰ ἤδη γεγόμενα δὲν ἀρκέσωσι, κάτι περιπλέον δύναται εἰσέτι νὰ γείνη, πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν συνθήκην μέτρων. Ὁ Μετερνίχος ἐφέρθη ποταπῶς καὶ ἀνοήτως. Μᾶς ἔφεραν ὑπόκρυφα προσκόμματα, ἐνῶ ἀλλέως φερόμενος ἠδύνατο νὰ προλάβῃ τὴν συμπλοκὴν. Τώρα δὲ τὸν κατέλαβεν ὁ φόβος καὶ θέλει τῷ ὄντι νὰ μᾶς βοηθήσῃ, ἀφοῦ πλέον ἐσμικρύνθη ἡ ἐπιρροή του. Ἀφ' ὅ,τι εἶδον ἀφ' οὗ εἶμαι εἰς τὸ ὑπουργεῖον, ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος προτιμᾷ τὴν σκολιὰν ἀπὸ τὴν εὐθείαν ὁδὸν, ὁπότε ἔχει νὰ ἐκλέξῃ μεταξὺ τῶν δύο.

Τῷ αὐτῷ 4 Δεκεμβρίου 1827 (σελ. 208.)

Οὐδὲν εἰσέτι βέβαιον ὡς πρὸς τὰ τῆς Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος. Τὸ πιθανώτερον εἶναι ὅτι ὁ Τούρκος θὰ καθήσῃ σταυροπόδι μὲ τὰς χεῖρας δεμένας καὶ θὰ εἴπῃ ὅτι δὲν κάμνει τίποτε· ἡ καθὼς οἱ Γάλλοι λέγουν *qu'il se retranchera dans son inertie*· τὸ δὲ ζήτημα τότε θὰ εἶναι πῶς νὰ τὸν ἐξαναγκάσωμεν νὰ κινήθῃ· διότι ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου πρέπει νὰ ἐκτελεσθῇ ὅ,τι καὶ ἂν συμβῇ, καὶ ὅποιος καὶ ἂν μᾶς ἐμποδίσῃ! Πιστεύω ὅτι καὶ ὁ Μετερνίχος αὐτὸς θὰ εἶναι πλέον ἀηδιασμένος μὲ τὴν διπλοπροσωπίαν του ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, καὶ ὅτι θὰ ἐπιθύμει νὰ μὴ εἶχεν ἐμπνεύσει εἰς τὸ διβάνιον τὴν ὑπομονήν.

Οἱ πονηροὶ ἀποδεικνύονται πάντοτε ἀνόητοι εἰς τὴν πράξιν· τίποτε δὲ ἀνοητότερον διὰ τὴν Αὐστρίαν, ἢ νὰ παρεμβάλλῃ κρύφια προσκόμματα εἰς τὴν πορείαν τῶν συμμάχων, ὡς ὁ Μετερνίχος ἔπραξε· δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὠφελήσῃ τὴν Αὐστρίαν ἢ ἀπομάκρυνσις τῆς διχοστασίας μεταξὺ Τουρκίας καὶ τῶν συμμάχων, καὶ ἂν αὕτη λήξῃ, εἰς πόλεμον ὡς τῷ ὄντι ἐληξέ, θὰ μετανοήσῃ πυκρῶς διότι δὲν ἐκίνησε πάντα λίθον ὅπως προλάβῃ τὴν τοιαύτην κρίσιν.

Τῷ αὐτῷ εἰς Πετρούπολιν

Μαρτίου 25, 1828. (σ. 219)

Ἡ εἰδησις ὅτι ἡ Ρωσσία σκοπεύει νὰ κηρύξῃ κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον ἐμπεριδεύει μεγάλως τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου. Δὲν σκοπεύομεν νὰ πολεμήσωμεν τὴν Τουρκίαν. Πῶς λοιπὸν νὰ συμπράξωμεν μὲ τὴν Ρωσσίαν ἂν ἐκείνη κυρήξῃ τὸν πόλεμον; Ἐν τούτοις εἴμεθα ἀποφασισμένοι νὰ μὴ καταστρέψωμεν τὴν συνθήκην ὡς ἐκ τῆς δυσκολίας ταύτης, ἀλλὰ νὰ ἐπιμείνωμεν μετὰ τῆς Γαλλίας εἰς τὴν ἐκτέλεσίν της, κατὰ τὸν ἰδικὸν μας τρόπον. Καὶ ἡ Γαλλία δὲ φαίνεται ἐπίσης εὐδιάθετος νὰ ἐμμεῖνῃ εἰς τὰς ὑποχρεώσεις της, καὶ ἐπίσης πρόθυμος νὰ φέρῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς ταχὺ πέρας. Ἀνάγκη νὰ κάμωμεν τὰ δυνατὰ μας ὅπως ἐξώσωμεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τοὺς Τούρκους καὶ Αἰγυπτίους, ἅμα δὲ τοῦτο κατορθωθῇ, τὰ λοιπὰ εἶναι σχετικῶς εὐκόλα.

ἡ Ῥωσσία διὰ τοσούτων διακηρύξεων καὶ ὁμολογιῶν ὑπεχρεώθη νὰ μὴ ἐπιδιώξῃ κατακτήσεις, ὥς τε πρέπει νὰ πιστεύσωμεν εἰς τὴν εἰλικρίνειάν της· ἀλλὰ ἡ ἐπιτυχία ἐν πολέμῳ φέρει μεγάλους πειρασμούς εἰς τὸ νὰ λησμονήσῃ τις τὴν μετριοπάθειαν τὴν ὁποῖαν ἠδύνατο τῷ ὄντι κατ' ἀρχὰς νὰ ἔχῃ, ὥς τε ὅσον ταχύτερον τελειώσῃ ἡ αἰτία τοῦ πολέμου, τόσον ὀλιγωτέρα πιθανότης εἶναι νὰ παρουσιασθῶσι τοιούτου εἶδους πειρασμοί· ἄλλως τε ἡ Εὐρώπη ἔχει τὸ δικαίωμα ἀνεξαρτήτως οἰωνοῦ ποτε ὑποχρεώσεων τῆς Ῥωσσίας, νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐκ τοῦ μετὰ τῆς Τουρκίας πολέμου της δικτάτορξιν τῆς ἰσορροπίας τῶν δυνάμεων, καὶ τὴν μεταβολὴν τῶν κινήσεων, ὅπως ἤδη εὐρίσκονται αὐταὶ ὠρισμέναι ἀπὸ τῆς τελευταίας γενικῆς εἰρήνης.

Τῷ αὐτῷ 8 Μαΐου 1828 (σελ. 225)

εἰς Πετρούπολιν.

Ἐφελοῦμαι ἀπὸ τῆς εὐκαιρίας ταύτης ὅπως σοὶ γράψω ὀλίγας γραμμάς ἄνευ φόβου ν' ἀνοιχθῶσιν ἀπὸ τὸ Ῥωστικὸν ἢ ἄλλο ταχυδρομεῖον. Δὲν πηγαίνομεν κατὰ τὴν ἀρέσκειάν μου. Ἀλλ' ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν καὶ τὴν Γαλλίαν ἐξαρτᾶται ἂν θὰ χωρισθῶμεν ἀπὸ αὐτάς ἢ ὄχι· ἂν θέλουν νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ ἡμᾶς εὐκόλως δύνανται· νὰ εὐρωσι πρόφασιν· ἂν θέλουν νὰ εἶναι μεθ' ἡμῶν δὲν θὰ μᾶς δώσωσι πρόφασιν διὰ νὰ τὰ χαλάσωμεν. Ὁ δούξ (Wellington) ἔχει μεγίστην ἀντιπάθειαν κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Ὁ Aberdeen εἶναι Αὐστριακός, ὁ Bathurst ἀντιῬωσσος καὶ Αὐστριακός. Καὶ οἱ τρεῖς δὲ ἐδίδον τὸ πᾶν ὅπως ἀπαλλαγῶσι τῆς ἑλληνικῆς συνθήκης, τὴν ὁποῖαν ἀπρστρέφονται· πρσχίζουσι δὲ ἐπιδεξίως νὰ καταφέρωσι τοῦτο. Νομίζω ὅτι ὁ δούξ εὐρίσκεται εἰς ἀνταπόκρισιν μὲ τὸν Μετερνίχον, καὶ ἀκολουθεῖ τὸ σύστημα τῆς ἀναβολῆς καὶ τῆς ἀργοπορίας, σύστημα ὅλως ἀντίθετον εἰς τὴν φύσιν τοῦ δουκὸς ὅταν οὗτος ἐπιθυμῇ τῷ ὄντι νὰ φέρῃ τι εἰς πέρας. . . . Ἡ ἀπάντησις τῆς Ῥωσσίας θὰ μᾶς ἔλθῃ ἐν τούτοις προσεχῶς. Ἄν ὡς περιμένω, λέγει, ἡ Ῥωσσία δὲν προτίθεται ν' ἀποχωρήσῃ ἀπὸ τῆς συνθήκης. . . . φρονῶ ὅτι θ' ἀναγκασθῶμεν νὰ ἐπαναλάβωμεν τὰς διασκέψεις, καὶ δὲν θὰ ἔχωμεν ἀφορμὴν ὅπως τὰς διεκφύγωμεν. Αἱ βουλαι εἰς Γαλλίαν γίνονται παντοδύναμοι καὶ ὠθοῦσι τὴν κυβέρνησιν εἰς ἐνεργητικώτερον ὑπὲρ Ἑλλάδος μέτρον. Ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις λέγει ὅτι θὰ ἔχῃ νὰ σταίλῃ χρήματα καὶ στρατὸν, καὶ προτείνει τὴν ἀποστολὴν 6000 Ἀγγλῶν καὶ ἰσχυρῶν Γάλλων. Τοῦτο ἦτο ἀνέκαθεν τὸ ἰδικόν μου σχέδιον καὶ τὸ ἐπρότεινα εἰς τὸν Goderich (πρωθυπουργόν) τὸν ὅριον, ὅτε εἶχεν ἀποφασισθῇ ἡ ἀποχώρησίς μας ἐκ τῆς Πορτογαλλίας. Ἀλλ' οὐδεὶς ἄλλος τὸ ἐπεδοκίμασε τότε. Καὶ τώρα δὲ δὲν τὸ νοστιμεύονται περισσότερο,

καὶ δὲν θὰ πραγματοποιηθῇ. Χρήματα δὲν θὰ δώσωμεν ἄνευ συγκαταθέσεως τοῦ παρλαμέντου, ἀμφιβάλλω δὲ ἂν πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἐπιψηφισθῇ ἐπιχορήγησις. Ὁ Huskisson, ὁ Dudley, ὁ Grant καὶ ἐγὼ πασχίζομεν νὰ συγκρατῶμεν τὰ πράγματα καὶ μέχρι τοῦδε τὸ ἐπατύχαμεν. Ἄν δὲ ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ῥωσσία μᾶς φέρωνται εὐγενικῶς, θὰ τὸ καταφέρωμεν καὶ ἐφεξῆς· ἀλλ' ἂν μᾶς σταίλωσι ἔγγραφα ἀπότομα, δὲν θὰ δυνεθῶμεν νὰ ἐμποδίσωμεν τὴν διαλυσιν τῆς συμμαχίας. Τὸ τοιοῦτον θὰ μὲ λυπήσῃ πολὺ· ὄχι ὅτι θὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, διότι ἡ Ῥωσσία καὶ ἡ Γαλλία θὰ πράξωσι τότε τὸ ἔργον ἄνευ ἡμῶν, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἀνάρμοστον εἰς τὴν Ἀγγλίαν ν' ἀποχωρήσῃ ἀπὸ τοιαύτην συνθήκην καὶ νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τῆς θέσεως τὴν ὁποῖαν κατέλαβεν ἐν Εὐρώπῃ. Εἰς τὸ μεταξὺ ἡ Γαλλία μᾶς προτρέπει νὰ ἐπαναλάβωμεν τὰς συνδιασκέψεις, ὥς μέσον νὰ μὴ μᾶς διαφύγῃ ἡ Ῥωσσία. Καὶ ἔχει τὸν λόγον τοῦ τοῦ πράγμα.

Εἰς τὸν ἀδελφόν του εἰς Πετρούπολιν (σ. 329.)

30 Μαρτίου 1829.

Φοβοῦμαι ὅτι καθόσον ἀφορᾷ τὴν Ἑλλάδα, μένουσι εἰς τὰς περυσινὰς ἰδέας τῶν καὶ θέλουν νὰ περιορίσωσι καθ' ὅλα τὸ νέον κράτος ὅσον τὴ δυνατόν περιορισσότερον. Ὡς πρὸς τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Ῥωσσίαν, ὁ μεταξὺ αὐτῶν πόλεμος δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει πλέον ὅσον πρὶν. Φαίνεται ὅτι τὰ δύο μέρη ἔχουσι ἐπ' αὐτῷ κάτω ἴσην δύναμιν, καὶ μολονότι κατὰ τὴν προσεχῇ ἐκστρατείαν ἡ Ῥωσσία κατὰ τὰς πλείστας πιθανότητας θὰ ὑπερισχύσῃ, μολοντοῦτο διελύθη ἡ ἰδέα ὅτι ἡ Ῥωσσία ἤθελε καταφάγει εἰς μίαν *δακνιδὴν* τὴν Τουρκίαν. Ὅσον τὸ κατ' ἐμὲ εἰς ὅλης καρδίας εὐχομαι νὰ ἐπιτύχῃ ἡ Ῥωσσία, διότι τοιοῦτοτρόπως μόνον ἔμπορεῖ νὰ δοθῇ ἐν εὐχάριστον τέλος εἰς τὸ περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους ζήτημα.

Εἰς τὸν ἴδιον εἰς Πετρούπολιν.

4 Δεκεμβρίου 1829 (σελ. 352)

Φαίνεται ὅτι ὁ Μετερνίχος ἦτο μέχρι τέλους πιστός εἰς τὸ σύστημά του τῆς διπλοπροσωπίας, καὶ ὅτι ἔως οὗ ὑπεγράφη ἡ ἐν Ἀδριανουπόλει συνθήκη ἔγραφε παρακινῶν τὸν Σουλτάνον νὰ μὴ ἐνδώσῃ ἀλλὰ ν' ἀντισταθῇ μέχρι τοῦ χειμῶνος, ὑποσχόμενος νὰ κατορθώσῃ πρὸ τῆς ἀνοίξεως τὸν σχηματισμὸν συμμαχίας (coalition) πρὸς ὑποστήριξιν του. Ἀλλ' ὁ Τοῦρκος εὗρεν ὅτι ἀρκετὸν καιρὸν εἶχε παύσῃ, καὶ ὅτε ἀνεκάλυψε ποῦ κατήντησεν ἀκούων τὸν Μετερνίχον καὶ περιμένων τὴν ἀρωγὴν του, ἐγένετο μανιώδης. . . .

Οὐδὲν γνωστὸν ἐνταῦθα ὡς πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ὡς φαίνεται ὁ Λεοπόλδος ἔχει τὰς μεγαλειτέρας πιθανότητας ἐπιτυχίας.

Ἐκ τοῦ ἡμερολογίου.

9 Μαρτίου 1828 (σελ. 237).

Ἰπουργικὸν συμβούλιον περὶ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων. Ὁ Huskisson ἐπρότεινεν ὅπως ζητηθῇ ἐπισήμως παρὰ τῆς Αὐστρίας νὰ ἀπαγορεύσῃ πᾶσαν ἐμπορικὴν σχέσιν μεταξὺ τῶν ὑπηκόων αὐτῆς καὶ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ Τούρκων, ὅπως οὕτω γείνη ἀποτελεσματικὸς ὁ ἀποκλεισμός τοῦ Ἰβραήμ Πασᾶ, καὶ ὅπως τῇ κοινοποιηθῇ ὅτι θὰ τὴν θεωρήσωμεν ὑπεύθυνον διὰ τὰς συνεπείας τῆς ἀρνήσεώς της, αἵτινες ἐνδέχεται νὰ ᾔναι ἡ ματαίωσις τοῦ ἀποκλεισμοῦ ἡμῶν καὶ ἡ εἰσβολὴ τῶν Ῥώσων εἰς Τουρκίαν. Ἐφάνη δὲ ὅτι γίνεται παραδεκτὴ ἡ πρότασις αὕτη.

Ὁ δούξ Οὐέλλινγκτων ἔφερε τὸ ὑπόμνημά του περὶ τῶν ὄρων τοὺς ὁποίους προτείνει ὅπως ὁρισθῶσιν αἱ λεπτομέρειαι τῆς συνθήκης.

1ον. Οἱ Ἕλληνες νὰ πληρύνωσιν εἰς τὴν Τουρκίαν ἐτήσιον φόρον λ. 200,000.

2ον. Ν' ἀποτίσῃσι λ. 1,500,000 πρὸς ἀποζημιώσιν τῶν ἐν Πελοποννήσῳ τουρκικῶν ἰδιοκτησιῶν.

3ον. Νὰ περιορισθῶσι τὰ σύνορά των εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τινὰς νήσους, αἵτινες νὰ ὁρισθῶσιν ἀκολουθῶς.

4ον. Νὰ κυβερνῶνται ὑπὸ προσώπων διορισθησμένων κατὰ ἓνα ἐκ τῶν ἐξῆς τριῶν τρόπων· ἢ νὰ παρουσιάζεται εἰς τὴν Πύλιν κατάλογος ἐξ οὗ νὰ ἐκλέγῃ ἡ Πύλη· ἢ νὰ στέλλωνται πρὸς αὐτὴν διάφοροι κατάλογοι, τοὺς ὁποίους ἡ Πύλη ν' ἀπορρίπτῃ κατὰ διαδοχὴν, μέχρις οὗ τῇ παρουσιασθῇ εὐπροδέκτων ὀνομάτων κατάλογος· ἢ ἐπὶ τέλους ἡ Πύλη κατ' εὐθείαν νὰ διορίζῃ τὰ πρόσωπα, ἀλλ' ἐπὶ ὄρω νὰ διορίζῃ Ἕλληνας.

5ον. Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος νὰ συνακολουθῇ τὴν Τουρκίαν καὶ εἰς εἰρήνην καὶ εἰς πόλεμον.

Πάντες εἶπον ὅτι ὁ φόρος εἶναι ὑπερβολικὸς, καὶ ὁ δούξ παρεδέχθη τοῦτο, ὁ δὲ Aberdeen εἶπεν ὅτι καθόσον γνωρίζει, ὁλόκληρος ὁ φόρος τῆς Πελοποννήσου ἐφορτόνατο ἐπὶ δώδεκα περίπου ἡμιόνων.

Ὁ Peel ζωηρῶς ἀντέτεινεν εἰς τὸ νὰ γείνη ἡ νέα ἑλληνικὴ κυβέρνησις τοσοῦτον ὑποχείριος εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἐὰν ἀφίνετο εἰς αὐτὸν νὰ ὀρίσῃ τὰ τῆς συνθήκης ἤθελε προτιμήσῃ πλήρη ἀνεξαρτησίαν παρὰ τὴν ὑποτελῆ ἐξάρτησιν.

Ἐπρόσθετε δὲ ὅτι αἱ μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος σχέσεις θὰ εἴναι δυσάρεστοι εἰς τὸ μέλλον, καὶ ἀδύνατον ν' ἀπολήξῃ εἰς εὐάρεστον ἀποτέλεσμα τὸ δικαίωμα ἐπεμβάσεως τῆς Τουρκίας. Ἐκτὸς δὲ τούτου δὲν συμφέρει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας πόλεμος, ἤθελε συνεπιφέρει πόλεμον μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἰονίων Νήσων. Ἐπὶ τέλους νομίζει ὅτι δὲν ἔχομεν διδόμενα ἐπὶ τῇ βιά-

σει τῶν ὁποίων νὰ ὀρίσωμεν τὸ ποσὸν τοῦ φόρου καὶ τῶν ἀποζημιώσεων.

Τὸ κατ' ἐμὲ ἐξεφράσθη ὅλως ἐναντίον τῶν προτεινομένων ὀρίων τῆς Πελοποννήσου, καθ' ὃ μὴ συμφωνούντων μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ τε πρωτοκόλλου καὶ τῆς συνθήκης, διότι δὲν δύναται τις νὰ προσδοκᾷ εἰρηνοποίησιν διαρκῇ ἂν ἐξαίρεθῶσι τοιοῦτοτρόπως χῶραι εὐραΐαι πρὸ καιροῦ ἐπαναστατημένοι. Ὁ Dudley ἐξεφράσθη ζωηρῶς ὑπὲρ τῆς ἰδίας ιδέας. Ὁ Grant εἶχε παρουσιάσει ἄλλοτε ὑπόμνημα ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ ζητήματος. Ὁ Bathurst καὶ ὁ Ellenborough κατὰ τὴν συνήθειαν ἦσαν ὑπὲρ τῆς κατακερματίσεως τῶν Ἑλλήνων ὅπωςδὴποτε.

Ἐσυμφωνήθη ὅτι ἀντὶ νὰ προτείνωμεν εἰδικὰς προτάσεις ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων τούτων, ὁ Dudley, εἰς τὴν αὐρίνην συνέντευξίν του μετὰ τοῦ Lieven καὶ τοῦ Polignac, νὰ τοὺς ἐξετάσῃ ὡς πρὸς τὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου διαθέσεις τῶν κυβερνήσεών των.

Ὁ Peel ἐξέφερε τὴν γνώμην ὅτι ὁ φόρος ἡδύνατο νὰ ὀρισθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρὰ τῶν Ἑλλήνων πληρωθέντος πρχματικῶ ποσοῦ κατὰ τὴν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἑπταετίαν, τὰς δὲ ἀποζημιώσεις νὰ ἀποφασίσωσιν οἱ ἐπὶ τούτῳ ἐπίτροποι.

Ἐγένετο πρότασις ὅπως ἀνακληθῇ ὁ Codrington, ἢ τουλάχιστον ν' ἀποσταλῇ ἀνώτερός τις ἀξιωματικὸς ὅπως τεθῇ ὑπεράνω ἐκείνου, ἐπὶ λόγῳ δῆθεν διαπραγματεύσεων μετὰ τῆς Αἰγύπτου. Ἀπεφασίσθη ἐν τούτοις νὰ ζητηθῶσιν ἀπὸ τὸν Codrington ἐξηγήσεις πῶς ἀφῆκε 45 πλοῖα περιέχοντα 25,000 ψυχὰς, μεταξὺ δ' αὐτῶν 5,500 γυναικόπαιδα αἰχμαλωτισθέντα, ν' ἀποπλεύσωσιν ἡσυχῶς ἀπὸ Ναυαρίνου εἰς Ἀλεξάνδρειαν κατὰ τὸν Δεκέμβριον μῆνα, χωρὶς νὰ μάθῃ τι περὶ τούτου εἰμὴ μετὰ τὴν εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἀφίξίν των.

Τετάρτη 7 Ἀπριλίου (σ. 246).

Ἰπουργικὸν συμβούλιον μετὰ τὸ γεῦμα εἰς Apsley House (τὴν κατοικίαν τοῦ Wellington) πρὸς σύνθεσιν σχεδίου ἐπιστολῆς ὅπως ἐκθέσωμεν πρὸς τὴν Γαλλίαν τὰς προτάσεις μας περὶ καθρωτέρου ὀρισμοῦ τῶν σκοπῶν τῆς συνθήκης τοῦ Λονδίνου. Κατὰ τὸ σύνθημα μεγάλη συζήτησις, πλήρης δὲ ἀσυμφωνία. Ὁ δούξ, ὁ Ellenborough καὶ ὁ Aberdeen ὑπὲρ τῆς ὅσον δυνατὸν περιστολῆς τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Huskisson, ὁ Dudley καὶ ἐγὼ ὑπὲρ τῆς πιστῆς ἐκπληρώσεως τῆς συνθήκης. Ὁ δούξ καὶ τοι φαίνόμενος ὅτι ὑποστηρίζει τὴν συνθήκην, ἐνεργεῖ ὑπὲρ ἐκτελέσεως αὐτῆς ὡς νὰ τὴν κατεδίκαζεν. Ἐπρότάθη νὰ μείνῃ ἡ Πελοπόννησος καὶ αἱ νῆσοι ὡς ὅρια. Ἐκ νέου παρώτρυνα νὰ περιληφθῇ ἡ Λεβαδεία ἢ τοῦλάχιστον ἡ Ἀττική· ἀλλ' οὐδεὶς ἄλλος ὑπεστήριξε τὴν γνώμην μου ταύτην. Ὁ φόρος δὲ ἐπρό-

καίτε νά ὀρισθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1814 ἐπταετίας πληρωθέντος. Ἐπίτροποι νά διορισθῶσι ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν πρὸς ἐκτίμησιν τῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας παρχωρηθεισῶν τουρκικῶν ἰδιοκτησιῶν. Οἱ Ἕλληνες νά διευθύνωσι τὰ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῶν διοικήσεως καὶ τὰς ἐμπορικὰς τῶν ὑποθέσεις. Ἡ Πύλη νά ἔχῃ δικαίωμα ἀρνήσεως εἰς τὸν διορισμὸν τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν· ἀλλ' ἡ ἀρνήσις νά μὴ ἐπαναλαμβάνηται μετὰ δευτέραν ἐκλογὴν. Νά δύνανται οἱ Ἕλληνες νά ἔχωσι σχέσεις ἐμπορικὰς μετὰ ἄλλας ἐπικρατείας. Ἐγένετο πολλή συζήτησις ἐπὶ προτάσεως τινὸς τοῦ Δουκὸς ὅτι ἡ Πύλη νά ἔχῃ ἐν Ἑλλάδι ἀπεσταλμένον τινὰ ὅστις νά τὴν πληροφορῇ περὶ τῶν ἐκεῖ διατρεχόντων, ἀλλ' ἀπερρίφθη ὡς ἀντιβαίνουσα εἰς τὰ τῆς συνθήκης. Συζήτησις πάλιν καὶ ἀσυμφωνία ὡς πρὸς τὴν φύσιν τῶν σχέσεων αἵτινες θὰ ἐπιτραπῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ ξένων ἐπικρατειῶν, καὶ ὡς πρὸς τὸν βαθμὸν καθ' ὃν θὰ ἔπεται τῇ Τουρίᾳ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ. Ὁ Peel ἐκ νέου ἐξέφρασε τὴν γνώμην του ὑπὲρ τῆς πλήρους ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Δουξ ἀπ' ἐναντίας θέλει νά τὴν ἀποκαταστήσῃ ὅσον τὸ δυνατόν ὑποτελῇ. Ἐπροτάθη ὅτι, κατὰ τὴν φύσιν τῆς κυριότητος (*suzéraiñeté*) ἡ Πύλη νά δύναται νά ζητῇ ὠρισμένον ἀριθμὸν στρατιωτῶν καὶ πλοίων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἡ Ἑλλάς νά μὴ ἀκολουθῇ τὴν Τουρκίαν εἰς τὰς ἐξωτερικὰς αὐτῆς σχέσεις. Μετὰ πολλὰς διενέξεις οὐδὲν περὶ τούτου ἀπεφασίσθη.

Μεγάλη Παρασκευὴ 4 Ἀπριλίου (σελ. 248)

Ἐπουργικὸν συμβούλιον τὴν 3 ὥραν μ. μ. πρὸς σύσκεψιν ὡς πρὸς τὸ σχέδιον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Dudley πρὸς τὸν Lord Granville περὶ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων, περιεχούσης τὴν πρότασίν μας περὶ ὀρισμοῦ ὅσων ἀντικειμένων ἀφῆκεν ἀόριστα ἡ ἐν Λονδίνῳ συνθήκη. Ἐπανάληψις τῆς συζητήσεως ἀν' ἡ Ἑλλάς πρέπει νά ἀκολουθῇ τὴν Τουρκίαν ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐν πολέμῳ, κατὰ συνέπειαν τῆς κυριαρχίας τῆς Πύλης. Ὁ Δουξ πολὺ ὑπὲρ τούτου. Ὁ Huskisson, ὁ Peel, ὁ Dudley καὶ ἐγὼ ἐναντίοι. Ἡ συνθήκη τοῦ 1800 μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας περὶ ἰονίων Νήσων καὶ ἡ θέσις τῆς Ῥαγούζης ἀνεφέρθησαν ὡς παρδείγματα. Ἐπὶ τέλους ὁ Δουξ εὗρων ὅτι ἡ γνώμη τοῦ συμβουλίου εἶναι νά μὴ ἀκολουθῇ ἡ Ἑλλάς τὴν Τουρκίαν ἐν πολέμῳ, ἐπρότεινε νά μὴ λεχθῇ τι περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, μολονότι τοῦτο πρὸ πάντων ἔπρεπε πασιδῆλως νά ὀρισθῇ. Ἐν τούτοις ἐγένετο παραδεκτὴ ἡ περὶ τούτου ἐπιθυμία του. Ἐσυμφωνήθη προσέτι ὅτι ὁ ἐτήσιος φόρος θὰ ἀντικαταστήσῃ πᾶσαν χορηγίαν πλοίων καὶ στρατοῦ. Ὁ Δουξ δυσαρεστήθην βλέπων τὸν Peel ὑπὲρ αἷς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας.

Πολλὴ συζήτησις περὶ τοῦ ἀν' ἡ Ῥωσσία, ἀφοῦ ἄπαξ ἐκήρυξε τὸν σκοπὸν τῆς νά πολεμήσῃ δι' ἰδίους αὐτῇ λόγους τὴν Τουρκίαν ἐπὶ τοῦ Προύτου, δύναται οὖσα ἐμπόλεμος νά συμπράξῃ μετὰ τῶν οὐδετέρων ἡμῶν εἰς τὴν Μεσόγειον. Ἡ γνώμη μου ἦτο ὅτι ἀν' συγκατετίθετο νά καθυποβάλῃ τὸν ναύαρχον αὐτῆς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἰδικῶν μας ὁδηγίων πρὸς τοὺς ἰδικούς μας ναυάρχους, τὸ πρᾶγμα δὲν παρέχει δυσκολίαν. Ὁ Δουξ ἐθεώρησε τοῦτο ἀδύνατον. Φαίνεται ἐπιθυμῶν νά τὰ χηλάσῃ μετὰ τὴν Ῥωσσίαν. Ἐχει προσωπικὴν κατὰ τῆς Ῥωσσίας ἀντιπάθειαν. Ἐμάλωσε ἄσχημα μετὰ τὸ ζεῦγος Lieven⁽¹⁾, εἰς δὲ τὴν Πετρούπολιν θεωρεῖ ὅτι δὲν τὸν ὑπεδέχθησαν ὡς ἔπρεπε. Διάφορα μικρὰ πράγματα συνήργησαν εἰς τὸ νά τὸν ἀδιαθετήσωσι κατὰ τῶν Lieven. Ἡ Miss Arbuthnot καὶ ἡ Lady Jersey αἵτινες ἔχουσιν ἀμφοτέραι μεγάλην ἐπ' αὐτοῦ ἐπιρροήν, δὲν ἤμποροῦν νά ὑποφέρουν τὴν Mme Lieven. Αὕτη δὲ εἶχε τὴν ἀνοησίαν πέρισυν ὅτε ὁ Canning εἰσῆλθεν εἰς τὴν κυβέρνησιν, νά ἐκφράσῃ ἀναφανδὸν τὴν χαρὰν τῆς διὰ τοῦ Δουκὸς τὴν ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὰ πράγματα, καὶ μέχρι βαθμοῦ τινος τῷ ἐφέρθη προσβλητικῶς.

Ὁ Peel ἔφερεν ἐκ νέου εἰς τὸ μέσον τὴν πρότασιν ὅτι ἐν ἑβδομάδων γενομένην ὑπ' ἐμοῦ πρότασιν ὅτι πρέπει κάτι νά ἐνεργήσωμεν ὅπως ἐλευθερώσωμεν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τὰ γυναικῶπαιδα τῶν Ἑλλήνων ὅσα ὁ Ἰβραήμ πασᾶς ἔστειλεν ἐκ τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Δεκέμβριος 1828 (σελ. 287.)

Σημαντικὴ μεταβολὴ ἔλαβε χώραν κατ' αὐτὰς ὡς πρὸς τὰ μέτρα τῆς κυβερνήσεως περὶ τῶν ἑλληνικῶν πραγμάτων, καὶ πολλὰ ἐξ ὧν ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ εἰς μάτην ἐπροτείναμεν καὶ ἀπερρίπτοντο ὡς ἀνάρμοστα ἢ ὡς ἀδύνατα, ἐθεωρήθησαν ἤδη ὀρθὰ καὶ δυνατά.

1ον. Ἡ σύμπραξις τοῦ Ῥωστικοῦ στόλου μετὰ τῶν ἡμετέρων ἐν Μεσογείῳ ἐγένετο παραδεκτὴ.

2ον. Ὁ Lord Heytesbury ἀπεστάλη εἰς τὸ Ῥωστικὸν στραταρχεῖον.

3ον. Ὁ Stratford Canning ἀπεστάλη ἐκ νέου εἰς Κέρκυραν.

4ον. Αἱ διασκέψεις ἐπανελήφθησαν.

5ον. Ἀπεφασίσθη ἡ ἀποστολὴ στρατοῦ εἰς Πελοπόννησον.

Ἀνέκαθεν ἐφρόνουν ὅτι οὕτω μόνον ἡδύνατο νά πραγματοποιηθῇ ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου. Πάντες οἱ λοιποὶ προταθέντες τρόποι πίεσεως δὲν ἡδύναντο βεβαίως νά γίνωσιν ἀποτελεσματικοί. Ἡ κατοχὴ τῶν ἐπαρχιῶν δὲν ἡδύνατο νά λύσῃ τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα εἰμὴ διὰ τῆς ταπεινώσεως τῆς Τουρκίας. Ὁ

¹⁾ Τὸν Ῥωσσον ἐν Λονδίνῳ πρέσβυν καὶ τὴν σύζυγόν του.

ἀποκλεισμός τοῦ Ἑλλησπόντου δὲν ἡδύνατο νὰ φέρῃ ἀποτέλεσμα ἐκτὸς ἐὰν τῷ ὄντι ἐκηρύτταμεν τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον· καθότι ἄνευ τῆς ἀποκτήσεως δικαιωμάτων ἐμπολέμου δυνάμεως, δὲν ἡ δυνάμεθα νὰ διακόψωμεν τὰς οὐσιωδεστέρας ἀποστολάς, σίτου δηλαδὴ καὶ τροφίμων, τὰς ὁποίας οἱ οὐδέτεροι θὰ μετεκόμιζον. Ἀλλ' ἡ ἀποβίβασις στρατοῦ ἱκανοῦ νὰ διώξῃ τοὺς Τούρκους ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἡδύνατο νὰ φέρῃ τὴν πραγματικὴν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης, τότε δὲ ἀπέβαινε ὀλιγώτερον ἀξία λόγου ἡ ἐπίσημος συγκατάθεσις τῆς Τουρκίας.

Τοῦτο ἐπρότεινα τὸν Δεκέμβριον 1827 εἰς τὸν Goderich (τότε πρωθυπουργόν)· ἀλλ' οὔτε αὐτὸς, οὔτε ὁ Huskisson, ὁ Lansdowne καὶ ὁ Tierney ἤρεσαν τὸ σχέδιον· ἔτι δὲ ὀλιγώτερον τὸ ἐπεδοκίμασεν ὁ δούξ ὅτε κατόπιν τὸ ἐπρότεινα εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον. Ἀντέτεινε δὲ εἰς αὐτὸ διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους· ὀλιγώτερον τῶν δεκαπέντε χιλιάδων στρατοῦ δὲν ἥρκει, καὶ δὲν ἡδυνάμεθα εὐκόλως νὰ στείλωμεν τοσοῦτον στρατὸν· δὲν ἐσύμπερε ν' ἀφήσωμεν τοὺς Γάλλους μόνους νὰ ὑπάγωσιν, ἢ μόνους τοὺς Ῥώσους, ἢ τοὺς Ῥώσους μετὰ τῶν Γάλλων. Ν' ἀποστείλωμεν δὲ στρατὸν σύμμικτον δὲν ἐσυμβιβάζετο.

Τὴν ἄνοιξιν οἱ Γάλλοι ἐφάνησαν ἀνυπόμονοι λέγοντες, ὅτι ἡ πίσις τῶν βουλῶν ἦτο τοσαύτη ὥστε εἶναι ἀναγκασμένοι ν' ἀποστείλωσι 10,000 στρατὸν καὶ συνέλεξαν πραγματικῶς τὸν πρὸς τοῦτο στρατὸν περίξ τοῦ Τουλῶν. Μετὰ ἐπιμόνους παρασάσεις ὁμως ἐκ μέρους τοῦ δούκους, παρήτησαν τὸ σχέδιον τοῦτο καὶ διεσκόρπισαν τὰ στρατεύματα. Ἐν τούτοις τὸν Ιούλιον ὁ δούξ, ἡλλαξε διὰ μιᾶς ἰδέαν καὶ παρεκίνησε τοὺς Γάλλους νὰ στείλωσι 18,000 ἄνδρας. Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Τὰ πλοῖα ἡμῶν συνώδευσαν καὶ ἐβοήθησαν τὴν μεταφορὰν τοῦ στρατοῦ τῶν· τὸ δὲ ἀποτέλεσμα ἦτο ἡ ταχὺς τῆς Πελοποννήσου ἀπελευθέρωσις. Τὴν μεταβολὴν ταύτην ἐπέφερεν ὁ Μετερνίχος, ὃς τις τρομάξας ὅτε ἤρχισαν μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ῥωσσίας ἐχθροπραξίαι, καὶ βλέπων ὅτι ἐνόσφ ὑφίστατο ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου δὲν ἦτο δυνατὴ ἡ ὑπὲρ Τουρκίας μεσολάβησις τῆς Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, συνέλαβε διὰ μιᾶς τοσοῦτον ζήτηλον ὑπὲρ τῆς ταχείας ἐκπληρώσεως τῆς συνθήκης, ὅσον εἶχε πρότερον προσπαθήσει νὰ τὴν ἀνατρέψῃ. Ἐγγραψεν ἐν ὀνόματι τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Αὐστρίας πρὸς τὸν Νεσελρώδ, λέγων ὅτι ἡ Αὐστρία ἀφοῦ εἰς μάτην καὶ ἀποτυχῶς πάντα λίθον ἐκίνησεν ὅπως φέρῃ εἰς θεογνωσίαν τὴν Τουρκίαν, ἀπεφάσισε πλέον νὰ ῥίψῃ ὅλον αὐτῆς τὸ ἠθικὸν βάρος εἰς τὴν πλάστιγκ αὐτῆς τῆς Ῥωσσίας, καὶ ὡς ἀπόδειξιν πασιδηλον τῆς μετὰ τῆς Ῥωσσίας φιλίας του, ὁ αὐτοκράτωρ ζητεῖ ἀπὸ τὸν Νικόλαον τὴν ἄδειαν νὰ τῷ ἀποσείλῃ πρέσβυν ἐπίτηδες εἰς τὸ στραταρχεῖόν του.

Ἡ ἀπόκρισις ἦτο ὅτι ὁ Νικόλαος *le permet*. Μετὰ τοῦτο ἐννοεῖται ὅτι δὲν ὑπῆρχε δισταγμός ὡς πρὸς τὸ ν' ἀποστείλωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν Lord Heytesbury.

Ὁ Lord Cowley (πρέσβυς ἐν Βιέννῃ), ἔγραψε τὴν ἄνοιξιν 1828 ὅτι ὁ στρατὸς τῆς Αὐστρίας εὕρισκετο εἰς ἐλσεινὴν κατάστασιν, καὶ μόλις ἠρίθμει ἐν συνόλῳ (περιλαμβανομένου καὶ τοῦ ἐν Ἰταλίᾳ) περὶ τοὺς 150,000 ἄνδρας· ἐχρειάζοντο δὲ καὶ 60,000 ἵπποι διὰ νὰ γείνη καὶ πάλιν ὅπως εἶχεν ὁ στρατὸς οὗτος στρατεύσιμος. Ἐπεθύμουν μεγάλως νὰ βάλωσιν εἰς ἐνέργειαν 50,000 στρατὸν ὅπως ἐπιβλέπη τὸ σῶμα τοῦ Wilgenstein, ἀλλὰ δὲν ἡδύναντο νὰ συλλέξωσι τοσοῦτον ἀριθμὸν. Ὁ Μετερνίχος λοιπὸν βλέπων ἀποτυχάνουσαν τὴν ἀρχὴν του, τοῦ *gagner du temps*, ἐγένετο αἰφνης ἀνυπόμονος νὰ ἐπισπεύσῃ τὰ πράγματα, καὶ ἔπρεσεν (ὡς κάμνουν οἱ ἄνευ ἀρχῆς ἄνθρωποι) ἀπὸ τὸ ἐν ἄκρον εἰς τὸ ἄλλο. Καὶ ὁ δούξ δὲ ἐγένετο τώρα ὑπέρμαχος τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν ὁποῖαν τὸν Μάρτιον ἔλεγε μὲ τοσαύτην ἔμφασιν ὅτι δὲν θέλει ποτὲ συγκατανεύσει.

Ἀπεστάλη ὁ sir Pultney Malcolm νὰ ἐπιβλέπη τὸν Codrington, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἀφίξεώς του ὁ Codrington εἶχε συνομολογήσει συνθήκην μετὰ τοῦ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου διὰ νὰ ἐκκενώσωσιν οἱ Αἰγύπτιοι καὶ ὁ υἱὸς του Ἰβραήμης τὴν Πελοπόννησον, μὲ ἄρθρον περὶ τῶν αἰχμαλώτων, ὡς ἐξῆς· Νὰ ἐπιστραφῶσιν ὅσοι αἰχμάλωτοι δὲν εὗρεθῶσι πωλημένοι, διὰ δὲ τοὺς πωληθέντας, ὁ πασᾶς ἐκ συμφώνου μὲ τοὺς προξένους τῶν συμμάχων δυνάμεων νὰ ἐξασκήσῃ τὴν ἐπετρόπην του πρὸς ἀπελευθέρωσιν των.

Εἶχα κοινοποιήσει εἰς τὸν Peel, κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῆς βουλευτικῆς συνόδου ὅτι ἐσκόπευα εἰς τὴν βουλήν νὰ τῷ ἀπευθύνω ἐπερώτησιν, τί ἐγένετο περὶ τῶν αἰχμαλώτων τούτων; Ὅτε ἦλθε κατὰ πρῶτον ἡ εἰδησις ὅτι στόλος ἐκ 40 πλοίων, (περιλαμβάνων 17 πλοῖα εἰσελθόντα εἰς Ναυαρίνον μετὰ τὴν ναυμαχίαν,) ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν φέρων 6,000 αἰχμαλώτους, καὶ τοῦτο μετὰ τὸ καύχημα τοῦ Codrington ὅτι ἐξηφάνισεν ὅλον τὸν τουρκικὸν στόλον, καὶ μετὰ τὰς σταλείσας εἰς τὸν Codrington διαταγὰς νὰ ἐμποδίσῃ θαλασσίας τοιαύτας μετακινήσεις, ὅτε ἡ εἰδησις αὕτη ἦλθε, ἐπέσυρα τὴν προσοχὴν τοῦ ὑπουργείου ἐπὶ τοῦ πράγματος, παριστάων ὅτι θὰ ἦτο κηλὶς ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ὑπολήψεως ἂν δὲν ἐπασχιζάμεν ν' ἀπελευθερώσωμεν τὰ δυστυχῆ ἐκεῖνα ὄντα. Ὁ δούξ ἀπεδέχθη ψυχρῶς τὴν πρότασίν μου. Ὁ Aberdeen ἐθεώρησε τὸ πρᾶγμα ὡς ὑπόθεσιν εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἔχομεν ποσῶς δικαίωμα ν' ἀναμιχθῶμεν. Ὁ δὲ Bathurst παρέταξεν ὡς ἐξάσκουσιν νομίμου δικαιώματος τῶν Τούρκων, καὶ ὁ Ellenborough τὸ ἐθεώρησεν ὡς μᾶλλον ἀξιέπαινον πρᾶξιν. Ἀνέμνησα εἰς τὸ ὑπουργεῖον ὅτι πρὸ δύο ἐ-

τῶν ὁ Lieven μᾶς εἶχε πληροφορήσει περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ Ἰβραῖμ νὰ αἰχμαλωτίσῃ ὁλόκληρον τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ ν' ἀποικίσῃ εἰς αὐτὴν Ἀραβίας καὶ Αἰγυπτίους. Ὁ δὲ Canning τότε ἔλαβε τὸ πρᾶγμα κατὰκαρδὰ, καὶ ἐγράφη ἐπιστολὴ (πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Canning αὐτοῦ) ὑπογραφεῖσα ἀπὸ τὸν Bathurst, καὶ διατάττουσα τὸν Adam (ἄρμοστήν τῶν Ἰονίων νήσων) νὰ μηνύσῃ πρὸς τὸν Ἰβραῖμ συνιστῶν αὐτὸν ν' ἀποκηρύξῃ τὸ τοιοῦτον δῆθεν σχέδιόν του, καὶ εἰδοποιῶν αὐτὸν ὅτι θ' ἀντιταχθῶμεν διὰ τῆς βίας εἰς τὴν ἐκτέλεσίν του. Ἐντονος δὲ παράστασις ἐγένετο καὶ εἰς τὴν Πύλνν περὶ τούτου.

Ὁ Bathurst μᾶς ἀπεκρίθη ὅτι ἡ περίστασις τώρα εἶναι διάφορος· ὅτι τότε ἀντέστημεν εἰς τὴν μεταφυσὴν ὁλοκληροῦ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ δι' ἀποικίας Αἰγυπτίων, ἐνῶ τώρα δὲν ἐπρόκειτο περὶ ἀντικαταστάσεως τῶν αἰχμαλωτισθέντων, οἵτινες ἦσαν ὡς φαίνεται μόνον γυναικόπαιδα! Τοιοῦτος ἦτο σπουδαίως καὶ κατὰ γράμμα ὁ συλλογισμὸς του. Τῷ ἀντίτεινα ἀναγινώσκων περικοπὴν τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐπιστολῆς λέγουσαν, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἰδίως ἀντέτεινεν εἰς τὴν ἀπαγωγὴν τῶν γυναικοπαίδων.»

Τὸ μόνον τὸ ὁποῖον οὕτως ἐκέρδησα ἦτο ὅτι ἡ γαῖα κατ' αὐτοῦ τὸν γέλωτα τοῦ Ellenborough καὶ τοῦ Aberdeen, ἀλλὰ τίποτε περιπλέον. Ἀνέμνησα εἰς τὸ ὑπουργεῖον ὅτι ἡ πώλησις τῶν αἰχμαλώτων εἰς ἰδιώτας δὲν εἶναι λόγος ὅπως μὴ τοὺς ἀποδώσῃ ὁ πασᾶς, καθόσον καὶ ὁ Lord Exmouth ἐγραφεν ὅτι ὅτε προσέβαλε τὸ Ἀλγέριον καὶ ἀνεχώρησε, δὲν εἶχε μείνει ἐκεῖ οὐδὲ εἰς χριστιανὸς αἰχμαλώτος. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι τοῦ εἶδους τούτου οἱ ἡγεμόνες εὐρίσκουν ὅταν θέλουν τρόπον νὰ διορθώσωσιν αὐτοὶ τὰ πράγματα μὲ τοὺς ὑπηκόους των. Τότε μοὶ εἶπον, Πῶς! θέλεις νὰ κάμωμεν ὅτι καὶ εἰς Ἀλγέριον καὶ νὰ κηρύξωμεν τὸν πόλεμον χάριν τῶν αἰχμαλώτων τούτων. Ἀπεκρίθην, Ὁχι. Ἀλλ' ἡ παρουσία τοῦ Ἰβραῖμ καὶ τοῦ στρατοῦ του εἰς Πελοπόννησον μᾶς δίδει τὰ μέσα νὰ πιέσωμεν κάπως τὸν πασᾶν· δύνασθε διὰ τῆς πείνης νὰ τὸν ἀναγκάσετε νὰ ὑποχωρήσῃ. Τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων θὰ τὸν πειθαναγκάσετε νὰ ἐκκενώσῃ τὴν Πελοπόννησον δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν αἰχμαλώτων. Ἐπεκτείνετε τὴν πίεσιν καὶ ἐπὶ τούτου τοῦ ἀντικειμένου, καὶ δώσατέ του νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἂν δὲν ἀποδώσωσιν ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους, ὁ στρατός του θὰ ψοφίῃ τῆς πείνης. Τὸ συμπέρασμα ἦτο ὅτι ἐγράφη ἐπιστολὴ εἰς τὸν Adam καὶ εἰς τὸν Codrington μὲ ὁδηγίαν νὰ στείλῃσι τὸν Cradock εἰς τὸν πασᾶν διὰ νὰ τὸν ἐρωτήσῃ πόσοι εἶναι οἱ αἰχμαλωτοὶ οὗτοι, καὶ νὰ τῷ ζητήσῃ νὰ λάβῃ νὰ λάβῃ τὴν καλωσύνην νὰ τοὺς ἀποδώσῃ. Ἐν τούτοις τὴν τε-

λευταίαν ἡμέραν τῆς Συνόδου ἐκατάφεραν τὰ πράγματα εἰς τοιοῦτον τρόπον ὥστε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γείνῃ ἐπερώτησις. . . Ὁ Peel ὁμοῦς ἀμέσως μετὰ τὴν διάλυσιν μᾶς ἔδειξε τὴν ἀπάντησιν τὴν ὁποῖαν εἶχε λάβει εἰς τὴν μνησθεῖσαν κοινοποίησιν. Κατ' αὐτὴν, οἱ Αἰγύπτιοι ἀφότου εἰσέβαλον εἰς τὴν Ἑλλάδα, συνείθισαν νὰ θεωρῶσι τὸν λαὸν αὐτῆς ὡς προμήθειαν σκλάβων. Εἰς πάσαν συμπλοκὴν ἢ πολιορκίαν ἕκαστος στρατιώτης ἐλάμβανεν ὡς ἰδιοκτησίαν του ὅσους ἄνδρας ἢ γυναικόπαιδα ἠδύνατο νὰ συλλάβῃ. Κάποτε οἱ τοιοῦτοι αἰχμαλῶτοι ἐστέλλοντο εἰς Ἀλεξάνδρειαν πρὸς πώλησιν. Ἀλλ' ἐσχάτως ἤρχοντο πλοῖα δουλεμπόρων εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τοὺς ἡγόραζον ἐπιτοπίως, ἀπαρχλλάκτως καθὼς πωλοῦνται οἱ ἵπποι εἰς τὴν πανήγυριν τοῦ Horncastle. Ὁ ἀριθμὸς τῶν οὕτω ἐξ ἀρχῆς συλληφθέντων ἀνέρχεται εἰς 15 ἕως 20,000· αἱ γυναῖκες ἐτίθεντο εἰς τὰ χαρέμια, οἱ ἄνδρες ὑπεβάλλοντο εἰς τὰς κοπιαστικώτερας ἐργασίας, ὅσα δὲ παιδιὰ δὲν ἐκρατοῦντο διὰ χειροτέραν χρῆσιν ἐστέλλοντο εἰς τὴν μεγάλην σχολὴν τοῦ Καίρου, ὅπως ἀνατραφῶσιν ἐκεῖ ὡς Μουσουλμάνοι.

Ἵποπτευόμενος μὴ δὲν θὰ ληφθῶσιν ἀποτελεσματικὰ μέτρα περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, μολονότι ἐκ νέου καθυπέβαλα τὴν ἰδίαν μου εἰς τὸν Peel νὰ θεωρήσωμεν τὸν Ἰβραῖμ καὶ τὸν στρατὸν του ὡς ὁμήρους διὰ τοὺς αἰχμαλώτους, ἐσύστησα ἐντόμως τὴν ὑπόθεσιν εἰς τὸν Lieven, μὲ τὸν ὁποῖον συνεγευσάμην τὴν αὐτὴν ἡμέραν εἰς τοῦ Falck (τοῦ αὐστρ. πρέσβους), τὴν δ' ἐπιούσαν ἐπεσκέφθην ἐπὶ τούτῳ τὸν Polignac, ὅστις μὲ εἶπεν ὅτι ἔλαβε διαταγὰς τῆς Αὐλῆς του νὰ ἐξετάσῃ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς τύχης τῶν αἰχμαλώτων τούτων, καὶ νὰ κοινοποιήσῃ τὴν πρόθεσιν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας νὰ τοὺς ἐξαγοράσῃ, ἂν τοῦτο ἐγένετο μὲ μέτριόν τι ποσὸν χρημάτων. Ἐξεπλήχθη ὅτε τῷ εἶπον τὸν ἀριθμὸν των. Νομίζω δὲ ὅτι μέχρι τέλους δὲν ἔγινέ τι, ἐκτὸς ὅτι ἐλευθερώθησαν 480 περίπου ἄνδρες οἵτινες εὐρέθησαν ἀπώλητοι εἰς Ἀλεξάνδρειαν.

Σελ. 299.

Ἡ γαλλικὴ ἐκστρατεία ἐκ 48,000 ἀνδρῶν ἐπέτυχεν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ καὶ δι' ὀλίγου κόπου νὰ διώξῃ τοὺς Τούρκους καὶ Αἰγυπτίους ἐκ τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Ἰβραῖμ καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἀπεχώρησαν κατὰ τὴν μετὰ τοῦ Codrington συνθήκην, ἔμειναν δὲ μικραὶ τουρκικαὶ φρουραὶ ἐντός τινος τῶν φρουρίων, Κορώνης δηλαδὴ Μεθώνης, Πατρῶν καὶ Ῥίου. Αἱ φρουραὶ αὗται ταχέως παραδόθησαν, τινὲς μὲν ἄνευ ἀντιστάσεως, τινὲς δὲ μετὰ μικρὰν ἀντίστασιν. Ὁ Γάλλος στρατηγὸς Maison ἐπροτίθετο νὰ μεταβῇ εἰς Ἀττικὴν ὅπως συμπληρώσῃ τὴν ἐκδίωξιν τῶν

Τούρκων· ἀλλ' ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις ἐντόνως ἐκνήρυχθη ἐναντίον πάσης στρατιωτικῆς ἐπεμβάσεως πέραν τῆς Πελοποννήσου, ἐνόσω δὲν ὀρισθῶσι τελειωτικῶς τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος, ἡ δὲ γαλλικὴ συγκυβέρνησις διέταξε τὸν *Maison* νὰ μὴ προχωρήσῃ. Οἱ Γάλλοι ὑπέφεραν ἐπὶ τινι καιρῷ τὸ φθινόπωρον ὑπὸ τῆς ἐνδημικῆς τῆς χώρας θερμῆς.

Ἰανουαρίου 10 1829 (σελ. 319).

(Κατὰ τὴν ἐν Παρισίοις τότε διαμονὴν τοῦ *Lord Palmerston* ἔλαβε συνέντευξιν μὲ τὸν ἐκεῖ πρέσβυν τῆς Ῥωσσίας *Rozzo di Borgo*, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ἐν τῷ ἡμερολογίῳ του. Μὲ τὰ ἄλλα ζητήματα ἐπιφέρει.)

« Τότε ἔθιξα τὸ ζήτημα τῆς Ἑλλάδος καὶ ὁ *Rozzo* μοι εἶπεν ὅτι πρὸ δύο ἐβδομάδων ἔστειλεν εἰς Λονδίνον μακρὰν καὶ περιστατωμένην ἔκθεσιν τῶν τριῶν πρέσβεων περὶ τῆς καταστάσεως τῆς Ἑλλάδος, περὶ τῶν πιθανῶν πόρων τῆς χώρας, τῶν συνόρων ἃ τινὰ πρέπει νὰ ἔχῃ, καὶ περὶ τοῦ ποσοῦ τοῦ φόρου τὸν ὅποιον θὰ ἤμπορῇ νὰ πληρώσῃ πρὸς τὴν Τουρκίαν. εἰς πρὸς τὰ σύνορα συνισῶσιν ὁμοφώνως τὴν ἀπὸ Βώλου ἕως Ἀρτῆς γραμμὴν· διὰ φόρον προτείνουν λίρας 60,000 κατ' ἔτος, (ποσὸν πολὺ μεγάλον κατ' ἐμὲ, καὶ τοῦ ὁποίου δὲν θὰ μὲ ἤρεζε βεβαίως νὰ ἐγγυηθῶ τὴν πληρωμὴν). Συνιστῶσι νὰ εἶναι διαδοχικὸς ὁ πρόεδρος τῆς ἐπικρατείας. Ἀλλ' ὁ Καποδίστριας δὲν δέχεται τὴν προεδρίαν, καὶ ἐγένετο λόγος νὰ εὐρεθῇ Γερμανὸς τις πρίγκιψ, ἄσχετος πρὸς τὰς μεγάλας δυνάμεις. Ἐν τῷ μεταξῷ, μολονότι οἱ Γάλλοι ἠναγκάσθησαν νὰ μὴ προβῶσι πέραν τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου, οἱ Ἕλληνες ἐξακολουθοῦν πολεμοῦντες ἐν τῇ Στερεᾷ, καὶ ἐπιτυγχάνοντες ὡς ἐλπίζω. Ὁ *Rozzo* λέγει ὅτι ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις ἐξηγόρασεν 640 Ἑλλήνας αἰχμαλώτους, καὶ ἐνόμιζεν (ἀλλ' ἐγὼ δὲν τὸ νομίζω) ὅτι ἡ Ἀγγλικὴ κυβέρνησις συνεισέφερε ποσὸν τι ὑπὲρ τῆς ἐξαγορᾶς ταύτης.

Κρίσις τοῦ *Bulwer*. σελ. 344.

Εἰς πολλοὺς θὰ φανῇ παράδοξον πῶς ὁ *Lord Palmerston*, ὁ μετέπειτα τοσοῦτον ἐνθερμος ὑποστηρικτὴς τῆς ἀκεραιότητος τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ὁ τολμηρὸς ἀντίπαλος τῆς Ῥωσικῆς φιλοδοξίας, πῶς κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν μετὰ τοσοῦτου ζήλου ὑπεριμάχετο ὑπὲρ τῶν Ἑλληνικῶν συμφερόντων, καὶ ἐφαίνετο ἀδιάφορος βλέπων Ῥωσικὸν στρατὸν πλησιάζοντα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἀλλ' ὁ ἀναγνώστης ἐξ ὧν μέχρι τοῦδε εἶδε θὰ ἐννοήσῃ ἀρκούντως, πόσον περίπλοκος ἦτο ἡ θέσις ἡμῶν κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον. Εἴχομεν συνομολογήσει μετὰ τῆς Ῥωσσίας συνθήκην πρὸς καταρτισμὸν

τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας. Βεβαίως δὲν ἤμεθα μὲ τὴν Ῥωσσίαν εἰς τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας πόλεμον αὐτῆς, καὶ ἐπιθυμοῦμεν νὰ περιορίσωμεν τὰς συνεπείας τοῦ πολέμου ἐκείνου, ἀφοῦ δὲν ἠδυνάμεθα νὰ τὸν ἐμποδίσωμεν. Ἀλλ' ὡς εἰδείχθη ἐνταῦθα ἀπ' ἀρχῆς τῆς συστάσεως τῆς πρώτης ὑπουργείας τοῦ Λουκὸς (*Wellington*), ὑπῆρχον ἐντὸς τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου δύο κόμματα, ἐξ ὧν τὸ μὲν ἐπεδίωκε τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς περὶ Ἑλλάδος συνθήκης, τὸ δὲ ἕτερον ἐπεθύμει πρὸ πάντων νὰ μὴ ἀδυνατισθῇ σπουδαίως ἡ Τουρκία. Ὁ *Lord Palmerston* ἦτο εἰς τῶν πρώτων κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, γενναῖος ὑπερμαχος τῆς χώρας, ἣτις ἐκληρονόμησεν ὄνομα τόσον μέγα, ὑπέφερε δὲ τοσαύτας ταπεινώσεις. Ἐξ ἄλλου δὲ δὲν ἐφρόνει ὅτι ἐφήμερός τις ἀποτυχία τῶν τουρκικῶν ὅπλων ἠδύνατο νὰ συνεπιφέρῃ μεγάλην καὶ διαρκῆ ἐξασθένεισιν τῆς δυνάμεως τοῦ Σουλτάνου.

Ἡ πρόοδος τῶν Ῥώσων, καὶ τοι νικηφόρος, εἶχεν ἀποδείξει τὴν ἀδυναμίαν μᾶλλον ἢ τὴν ἰσχὺν τοῦ μυστηριώδους τούτου κράτους τοῦ ὅσον ἀκαταμάχητου εἰς ἄμυναν, τοσοῦτον ἀδυνάτου εἰς τὴν ἐπίθεσιν, χάρις εἰς τὴν διεφθαρμένην καὶ ἀνίκανον διοίκησιν του. Ἐξ ἄλλου ἡ Ῥωσσία εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς ὑποχρεωθῇ ν' ἀπέχῃ ἀπὸ ἀξίας λόγου κατακτήσεις· ἂν δὲ κατεπάτει τὴν τοιαύτην ὑποχρέωσιν τῆς ἠθέλεν ἐγείρει καθ' ἑαυτῆς παντοδύναμον συμμαχίαν.

Πρὸς τούτοις ἡ ἰδέα τὴν ὁποίαν ὁ *Lord Palmerston* κατεπολέμησεν εἰς τὸ Παρλαμέντον, ἡ ἰδέα δηλαδὴ ¹⁾ ἀνὰ σχηματισθῇ Ἑλλὰς μὴ περιλαμβανουσα μήτε τὰς Ἀθήνας, μήτε τὰς Θήβας, μήτε τὸν Μαραθῶνα, ἢ τὴν Σαλαμίνα καὶ τὰς Πλαταιάς, μήτε τὰς Θερμοπύλας ἢ τὸ Μεσολόγγι, ἢ Ἑλλὰς ἐξαιρουσα τῶν ὀρίων αὐτῆς τὰς ὑψηλοτέρας ἀναμνήσεις τῶν ἐθνικῶν κατορθωμάτων εἰς τε τοὺς ἀρχαίους καὶ νεωτέρους χρόνους, ἡ τοιαύτη ἰδέα ἦτο ἀρκούντως ἀνελεύθερος καὶ παρὰ φύσιν, ὅπως πᾶσα εὐγενὴς ψυχὴ χαρῇ δι' ὅ,τι ἠδύνατο νὰ συντρέξῃ εἰς τὴν ἀποτυχίαν τῆς.

Ὁ φιλελληνισμὸς οὗτος τοῦ *Lord Palmerston* εἶναι ἄξιος σημειώσεως καθόσον ἀποδεικνύει τὴν φυσικὴν αὐτοῦ τάσιν, ὥστε ἡ κατοπινὴ αὐτοῦ πολιτικὴ δὲν ἐβασίζετο ἐπὶ προλήψεων παραγομένων ἀπὸ παραδόσεις πολιτικῆς, ἀλλ' ἐπὶ τῶν συμπερασμάτων τῆς πείρας, καὶ ἐπὶ ὠρίμως σχηματισθείσης πεποιθήσεως, καθόσον ἀφορᾷ τὴν ἐπιδεκτικότητά ἀναπτύξεως ἱκανότητος (*possibilities*) τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ συμφέροντα τῆς Ἀγγλίας. Δύναμις δ' ἐνταῦθα νὰ προσθέσω ὅτι ὁ *Lord Palmerston*, καὶ τοι ἐν γένει ἐπιθυμῶν νὰ κλίνη ἡ Ἀγγλία εἰς φιλελευθέρους ιδέας, δὲν εἶχε, καθόσον ἀφορᾷ τὰ ξένα κράτη, ὠρισμένον σύστημα πολιτικῆς· ἡ γνώμη αὐτοῦ ἦτο ὅτι ἔ-

¹⁾ Λόγος τῆς 1 Ἰουνίου 1829.

καστον ζήτημα ἔπρεπε νὰ ἐξετάζεται καθ' ἑαυτὸ, ἀνεξαρτήτως τῶν συμμαχιῶν τὰς ὁποίας ἠδύνετο νὰ διαλύσῃ, τῶν κινδύνων ὅσους ἠδύνετο νὰ προκαλέσῃ. — «Ἡ Ἀγγλία, συχνάκις μὲ ἔλεγεν, εἶναι ἀρκούντως ἰσχυρὰ διὰ νὰ ἀψηφῇ τὰς συνεπείας.» Ἡ θεωρία αὕτη ἔχει καὶ τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὰ μειονεκτήματά της.

Δ. Β.

ΕΠΙ ΤΗΣ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑΣ.

(Συνέχ. καὶ τέλος. Ἰδε φυλλάδ. 526.)

— Ἄ! σὺ εἶσαι, Μεράρδ, εἶπε, πάντοτε ἀκριβὴς καὶ ὁ πρῶτος εἰς τὴν ὑπηρεσίαν. Ἀπέκτησες τὴν ὑπόληψίν μου, πολίτα, εἶσαι ἀληθὴς πατριώτης.

— Εὐχαριστῶ, Φουκιέ.

— Διὰ τοῦτο καὶ προοδεύεις καλὰ. Μόλις ἔφθασες καὶ ἔγινες ἑνορκος τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου.

— Καὶ μέλος τοῦ δήμου, Φουκιέ.

— Μέλος τοῦ δήμου! Ἀπὸ πότε;

— Ἀπὸ χθὲς, μετὰ τὸν λόγον τὸν ὁποῖον ἀπήγγειλα εἰς τὴν λέσχην τῶν Ἰακωβιτῶν. Ὁ Ρέβεσπιέρρος μὲ ὠνόμασε τοιοῦτον διαρκούσης τῆς συνεδριάσεως.

— Εὐγε, Μεράρδ, ἔχεις ὅ,τι σὲ ἀξίζει, μὰ τὴν πίστιν μου! Ὅτε σὲ εἶδα ἐρχόμενον εἰς τὸ δικαστήριον μετὰ τὸν νόμον τῆς *28 prairial*, ἠσθάνθην κατ' ἀρχὰς δισπιστίαν τινά, ἃν καὶ πολλοὶ πατριῶται σὲ εἶχον καλοσυστήσει· ἔλεγαν ὅτι εἶχες καλὴν χεῖρα τὴν ὁποίαν μετεχειρίζεσο ἄριστα πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν ἐπαρχίαν· ἀλλ' ὅλα αὐτὰ δὲν μὲ ἤρκουν. Εἶδα τόσους ἄλλους ἐπαρχιώτας, τῶν ὁποίων ὁ νοῦς ἐγίνετο ἄνω κάτω ὅτε ἔβλεπον τὸ εἶδος τῆς ὑπηρεσίας μας. Πλὴν σὺ, πρέπει νὰ σὲ ἀποδώσω δικαιοσύνην, δὲν ἐδίστασες οὔτε στιγμήν· εἶσαι ἄξιος νὰ στείλῃς εἰς τὸν ἄλλον κόσμον τριακοσίους, τετρακοσίους προδύτας τὴν ἡμέραν· ὁ ἀριθμὸς δὲ σὲ τρομάζει.

— Φουκιέ!

— Ὄχι, δὲν σὲ κολακεύω· οἱ ἄνδρες τῆς κατασκευῆς σου εἶναι σπάνιοι. Τόσοι ἄλλοι εἶναι ὡς βρεγναι ὄρνιθες μετήμεμφισμέναι εἰς ἐπαναστάταις! Χθὲς ἀκόμη ἐπρότεινα εἰς τὸν Κολὸ Δερβουὰ θυμύσιον μέτρον ~~δὲ~~ νὰ ἐξαποστείλωμεν τοὺς ὑπόπτους· τῶνόντι ἰδέεω μεγαλοφυῆς, εἶπε, νὰ στήσωμεν τὴν λαίμητόμον ἐντὸς τῆς αἰθούσης τοῦ δικαστηρίου. Αὐτὸ θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ ἐξοδα τῆς ἀμάξης πρὸς μεταφοράν των. Ἡξεύρεις τί μὲ ἀπήντησεν;

— Ὄχι!

— Ὅτι ἤθελα νὰ διαφθείρω τὴν ποιήν. Πῶς σὲ φαίνεται ἡ τοιαύτη ἀκρίβεια! Σὲ κάμνει νὰ ἰδρώνης μὰ τὴν ἀλήθειαν!

— Ἐξακολουθεῖ τὴν πορείαν σου, Φουκιέ, ἡ πατρις σὲ θυμάζει. Οἱ ὑποπτοὶ μας, δὲν μὲ λέγεις, ἔφθασαν;

— Ναί, σήμερον τὸ πρωτὶ ἐδῶ ἔχω τὸ ἀποδεικτικὸν τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ δεσμοφύλακος. Ὁ πρῶην δούξ τοῦ Μερέλ καὶ ἡ θυγάτηρ του Κλαυδία δὲ Μερέλ· δὲν εἶναι αὐτοί;

— Ἄριστα. Ὁ πρῶην δούξ εἶναι ἡ ψυχὴ συνωμοσίας τῆς ὁποίας ἀνεκάλυψα τὴν ἀρχὴν εἰς Ἀλές. Λός με τὴν ὑπόθεσιν ταύτην νὰ τὴν ἀνακρίνω ἐγώ.

— Ἔστω, σὺ τοὺς κατήγγειλες, ἐξαπόστειλέ τους. Ὁ Κουρβὲ ἐδύνετο νὰ τοὺς φροντίσῃ ἐκεῖ κάτω, ἀλλὰ σὺ ἠθέλησες νὰ κρατήσῃς διὰ σὲ τὸ ἐκλεκτὸν αὐτὸ τεμάχιον καὶ ἐγὼ ἔσπευσα νὰ σὲ εὐχαριστήσω.

— Ἄφες με νὰ ἐργασθῶ ὅπως θέλω. Ἐχοντες αὐτοὺς εἰς χεῖρας ἔχομεν ὅλον τὸ Κοβλέντζ. Πλὴν διὰ νὰ προχωρήσω πρέπει νὰ λάβω διαταγὴν.

— ἔχεις δίκαιον.

Ὁ Φουκιέ ἔγραψε τότε λέξεις τινὰς ταχέως καὶ τὰς ἐνεχείρισεν εἰς τὸν Μεράρδ.

— Ἐλα, ἰδοὺ· ὁ ὑποπτος αὐτὸς καὶ ἡ κόρη του εἶναι εἰς τὰς διαταγὰς σου. Φέρε τους γρήγορα σὲ παρακαλῶ εἰς τὰς μικρὰς μου βαθμίδας.

Μόλις ἡ ὁμιλία αὕτη ἔπαυσε καὶ πολλοὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ Φουκιέ· μεταξὺ δὲ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Δουμάς, τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου, καὶ ὁ τρομερός του πάρεδρος Κοφινάλ. Οἱ δὲ ἑνορκοὶ ἔφθανον ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου καὶ μετ' ἐλίγον τὸ δικαστήριον ἔγινε πλήρες.

Ὁ Φουκιέ ἐσηκώθη, καὶ ἀφοῦ συνωμίλησε μὲ τὸν Δουμάς, ἐστράφη πρὸς τοὺς συνεργάτας του καὶ εἶπε·

— Εἰς τὸ ἔργον μας, πολίται, τὸ δικαστήριον εἶναι πλήρες.

Καὶ εὐθὺς ἑνορκοὶ καὶ σύμβουλοι μεταδύναντες εἰς τὴν αἴθουσαν ἤρχισαν τὴν συνεδρίαν.

Ἰδοὺ πῶς ὁ Πέτρος Μεράρ ἐπραγματοποίησε τὰς ἐνθέρμους ἐπιθυμίας του, καὶ πῶς ἐλθὼν εἰς Παρισίους κατῴρθωσεν ἐπιτηδείως νὰ ταχθῇ μετὰ τῶν γενναιοτέρων ἐπαναστατῶν. Αἱ μετὰ τῶν Ἰακωβιτῶν παλαιαί του σχέσεις, ἡ ὑποστήριξις τοῦ Ρέβεσπιέρρου, καὶ πρὸ πάντων ὁ μεσημβρινὸς του ἐνθουσιασμός, ὃς τις ἠλέκτριζε τὴν λέσχην, ἐξησφάλισαν τὴν τύχην του. Ἐπαναστατικαὶ τιμαὶ ἀπεδίδοντο αὐτῷ πανταχόθεν· ἦτο ἑνορκος, μέλος τοῦ δήμου καὶ ἀρχηγὸς διαμερίσματος. Μεταξὺ ὁμῶς τῶν τόσων παρεκτροπῶν, ἡ πρὸς τὸν ἀδελφόν του ἄμετρος ἀγάπη ἦτο πάντοτε ἡ αὐτή. Καὶ ἐπὶ τινα μὲν χρόνον τὸ αἶσθημα τοῦτο ἀνεχαίτισε τὴν φιλοδοξίαν του· ἐνὸς δὲ διήρκεσαν οἱ ἔρωτες τοῦ Αὐγούστου καὶ αἱ εἰς τὸ ὄρος ἐπισκέψεις του, εἶχε λησμονήσει ὅτι ἡ Κ. Μερέλ ἐδύνετο νὰ χρησιμεύσῃ εἰς αὐτὸν ἀντὶ κλίμακος, ὅπως ἀναβῇ εἰς τὴν ἐξου-